

VERSLAG VAN EEN VOGELREIS IN ISRAËL (Deel 1)

In het voorjaar van 1982, om precies te zijn van 18 mei t/m 8 juni hebben mijn vrouw Gerie en ik een reis gemaakt naar Israël. Een van onze motieven was het waarnemen van vogels.

Israël heeft voor de vogelaar bijzonder veel te bieden. Het vormt als het ware de verbinding tussen Azië en Afrika. Enorme aantallen vogels trekken dan ook ieder jaar twee maal (als ze geluk hebben tenminste) over dit land. Een goed punt om de spectaculaire gestuwde trek van met name roofvogels waar te nemen is Eilat in het zuiden van Israël. Ieder jaar wordt hier gedurende een aantal maanden geteld. In het voorjaar van 1977 zijn er bij een onvolledige telling door een groep Deense vogelaars 754.041 overtrekkende roofvogels vastgesteld. In schattingen wordt zelfs gesproken over enkele miljoenen roofvogels die ieder jaar vanuit hun broedgebieden in Azië naar hun overwinteringsgebieden in Afrika trekken en omgekeerd. Hiermee is Eilat de plaats waar de sterkste thans bekende roofvogeltrek ter wereld waar te nemen is. (Zie ook het artikel van R. Bijlsma in "Het Vogeljaar" 1982 (3) blz. 141-151).

Tevens telt het land tal van broedvogels die elders in het West Palearctische gebied niet of slechts zeer sporadisch voorkomen. Dit alles maakte Israël tot een interessant vakantieland voor ons. In de loop der jaren zijn er talloze Nederlandse en buitenlandse vogelaars in Israël geweest, zodat er een schat aan informatie beschikbaar is. Het is me tijdens voorgaande reizen gebleken dat het goed voorbereiden van een vogelreis de sleutel is tot het succes van een trip (tenminste wanneer je er net zoals ik op gebrand bent zoveel mogelijk (nieuwe) soorten waar te nemen).

Bijna gedurende de hele reis hebben we gebruik gemaakt van openbaar vervoer (bus). Slechts één dag hebben we een auto gehuurd. Het huren van een auto is er een zeer prijzige zaak. Reizen met de bus is in Israël vrij gemakkelijk. De bussen vertrekken regelmatig, er zijn diensten naar de kleinste plaatsen en nederzettingen en het is betrekkelijk goedkoop (veel goedkoper dan in Nederland). Ondanks deze positieve kanten van het reizen met de bus, zitten er voor de vogelaar ook een aantal erg negatieve zijdes aan. Vervoer naar meer onherbergzame gebieden bijvoorbeeld is vrijwel onmogelijk. Een tweede nadeel is het feit dat een buschauffeur stopt op vaste plaatsen.

Aangezien de vogels deze regel niet bleken te hanteren, gebeurde het vaak dat we bijzondere soorten slechts in een flits zagen of zelfs aan determinatie helemaal niet toekwamen! Bijzonder frustrerend.

De reis in kort bestek.

Israël is geen groot land, zodat het mogelijk is om in korte tijd veel van het land te zien. Na aankomst vertrokken we naar Eilat om te proberen nog iets van de trek te zien, die op z'n eind liep. Vervolgens gingen we via de Arava-vallei weer noordwaarts naar Jerusalem. Daarna reisden we naar de Dode Zee (Ein Gedi en Massade). Ons volgende reisdoel werd gevormd door het Meer van Galilea en omgeving in het noorden. Via de Middellandse Zeekust in het noordwesten reisden we weer naar Tel Aviv.

Aan interessante gebieden zoals de Hula-moerassen en Mount Hermon in het noorden en de centrale Negev-woestijn zijn we niet toegekomen, omdat het erg moeilijk is om je in deze gebieden zonder auto te verplaatsen.

De reis.

Dinsdag 18 mei landden we rond een uur of drie in de middag op Ben Gurion Airport. Met de toch nog wat zware rugzakken stapten we in de bus naar Tel Aviv. Op de velden langs de weg liepen groepjes Koereigers. We wilden de eerste nacht in een hotelletje doorbrengen en de volgende dag naar Eilat vertrekken. Een onderkomen vonden we in het westen van de stad vlakbij de Middellandse Zee. Een wandeling over het strand leverde ons behalve een paar door teer bevuilde schoenen ook nog een stuk of vier Hoppen op. De volgende morgen vertrokken we rond elf uur van het zeer drukke centrale busstation naar Eilat, zo'n 350 km. naar het zuiden. Eerder die ochtend had ik in een park in de stad een mannetje Palestijnse Honingzuiger ontdekt. De Palestijnse Honingzuiger is één van de twee honingzuigers, die binnen het West-palearctische gebied voorkomen. In Israël vind je deze soort overal waar een tamelijk weelderige vegetatie voorkomt, van stadsparken tot oases in de woestijn. Het zijn kleine bewegelijke vogeltjes. Ze houden zich met name op in bloeiende bomen en struiken en het is een leuk gezicht om te zien hoe ze de nectar uit de bloemen halen. Nadat we ons geïnstalleerd hadden in de volle bus reden we zuid-

waarts door de vruchtbare kust-vlakte. Tot tweemaal toe stapte er een Ooievaar over de akkers. De ooievaar is in Israël geen broedvogel maar een doortrekker.

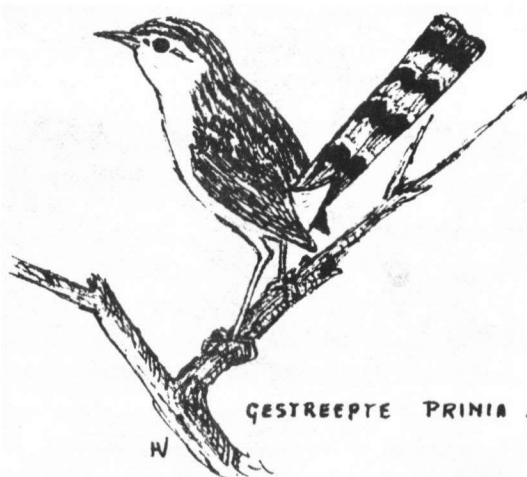
Het land werd steeds droger en de akkers en olijfbomen maakten na een tijdje plaats voor een taai soort gras en lage struikjes. We hadden de noordgrens van de Negev-woestijn bereikt. Vogels zagen we hier niet zo veel, wel Bedoefnen. Deze mensen leven in grote tenten en leiden met hun geiten en dromedarissen een nomadenbestaan. Even voorbij Beersheva kreeg het landschap een echt grimmig karakter. Stoffig, droog, kale rotsen.

Een eenzame Aasgier paste goed in het desolate landschap. De weg slingerde zich nu door de bergen. Uit een bocht komend keken we ploseling uit over een enorme kale vlakte. We hadden de Arave vallei bereikt. Zo ver het oog reikte, strekte de vallei zich in de diepte beneden ons naar het zuiden uit, in de heilige verte steeds meer vervagend. Aan de overkant van het dal rezen de rode bergen van Jordanië steil op. De Arave vallei maakt deel uit van de Grote Slenk of Great Rift Valley. Beginnend in Oost Turkije, dwars door Libanon, Israël, de Rode Zee, Ethiopië, Kenia, Tanzania en eindigend in Mocambique is het een gigantisch litteken in de aardkorst. Vooral in Kenia is de kloof op diverse plaatsen bijzonder spectaculair, zoals ik in '78/'79 heb kunnen zien.

De bus daalde snel af naar het dal. Het landschap was nog steeds erg dor, hoewel er nu stekelige acacia's groeiden. We hadden nog zo'n 170 km. voor de boeg voor we Eilat bereikten.

Eilat bleek een vrij grote plaats te zijn. Het was er erg heet ook al was het pas half mei. Er stond een harde verschroeiende noorden wind, die gedurende ons hele verblijf in Eilat zou blijven waaien.

De camping van Eilat bevond zich gelukkig zo'n 2 km. buiten de drukte van het toeristen centrum, vlak bij de Jordanese grens. Vanaf de camping keken we uit over het blauwe (geen rode) water van de Rode Zee.

GESTREEPTE PRINIA .

In de omgeving van Eilat bevinden zich erg goede vogelplekken en gelukkig bevonden de meeste zich in de directe omgeving van de camping. Erg goed zijn de zoutpannen voor bijvoorbeeld door trekkende steltlopers. Het kanaal, de grens vormend tussen de zoutpannen en de Kibbutzvelden is ook erg populair bij de vogels (voornamelijk reigers en steltlopers). De kibbutzvelden tenslotte zijn interessant voor met name zangvogels en rustende roofvogels. In totaal hebben we vier dagen in Eilat doorgebracht. Omdat het overdag erg heet was, ben ik vooral in de vroege ochtenduren actief geweest. Gelukkig waren de vogels zo aardig om zich rond die tijd ook van hun actiefste zijde aan mij te vertonen.

De eerste echt leuke waarneming was die van twee Bruine Rotspelikanen. Vlak voor de kust dreven enkele boeien in zee. Geregeld rustten hier twee onvolwassen Bruine Rotspelikanen op uit, nadat ze enkele malen op spectaculaire wijze "op zijn Jan van Gents" (waar ze overigens familie van zijn) in het water waren gedoken. Broedgevallen van deze soort zijn in het verleden vastgesteld op eilandjes in de Rode Zee. Recente informatie over broedgevallen ontbreekt echter. (Cramp en Simons, 1980).

Direct ten noorden van de camping bevond zich een gebied begroeid met tamarisken.

Een klein, beweeglijk bruin vogeltje was hier erg talrijk: de Gestreepte Prinia. De Gestreepte Pinia bleek later een van de talrijkste zangvogels in Israël te zijn. Ook de Nubische Nachtzwaluw houdt zich in dit gebied op.

In theorie kan men alles verwachten in Eilat. Mijn verwachtingen waren dan ook hoog gespannen, toen ik voor de eerste maal het kanaal en de zoutpannen verkende.

Het kanaal was een meter of tien breed en dicht begroeid met riet. Hier en daar lag een ondiep stukje modderig water. Het bleek al direct dat er erg veel te zien was. Op onopvallende wijze fourageerden er een stuk of 15 Bosruiters op de slikrandjes langs het riet. Ook andere steltlopers waren echter present. Zwarte Ruiters (mooi uitgekleurd), Groenpootruiters, Tureluurs, Oeverlopers en Kemphanen zochten naar voedsel in het modderige water. Mijn hart begon plotseling sneller te kloppen toen ik een ruitersachtige vogel met fel-

gele poten en een duidelijk opgewipte snavel als een Oeverloper met z'n achterste zag wippen: een Terekruiter! In de vlucht vertoonde de vogel een opvallende witte streep aan de achterrand van de vleugel (niet getekend in Heinzel en Fitter). Tussen een groepje Steltkluten ontdekte ik een andere ruiter, die in Nederland ook niet zo algemeen is: een Poelruiter. Met z'n lange poten en een superdunne snavel leek hij wel wat op de Steltkluten.

De lucht afspeurend werd mijn blik ploseling gevangen door twee grote vogels, die hoog boven mij cirkels beschreven. Het waren Zwarte Ooievaars op hun weg naar het noorden.

Een eindje verderop stonden twee grote donkere vogels in het water. Het bleken Zwarte Ibissen te zijn.

Inmiddels was de zon alweer wat hoger geklommen en het werd duidelijk dat het een hete dag zou worden, ook al was het pas zeven uur. Met duifachtige vlucht kwamen twee groepjes Kroonzandhoenders over. Waarschijnlijk hadden de vogels ergens bij een poel gedronken om nu de rest van de dag in de hete woestijn door te brengen. Gedurende ons verblijf in Eilat heb ik de vogels iedere dag gezien en steeds zo tussen 6.30 en 7.00 uur.

Maar het kanaal had nog meer te bieden, want op het dijkje langs het kanaal landde plotseling een andere knaller: een Klippen- of Westelijke Rifreiger. Het was een vogel van de witte fase van de oostelijke vorm (het was even denken, maar we kwamen er wel uit hoor!). Bij deze ondersoort is de snavel gelig en nooit zwart zoals bij de Kleine Zilverreiger, waar de soort trouwens erg veel op lijkt. De snavelvorm is ook anders dan die van de Kleine Zilverreiger. De snavel is dikker, vooral aan de basis en wekt de indruk omlaag gebogen te zijn. Deze soort wordt regelmatig bij Eilat gezien, maar broedt zuidelijker in de mangrovenmoerassen bij Nabq, bijna bij het zuidelijkste puntje van de Sinaf.

Wat ook erg fraai was, waren de vele tientallen Witvleugelsterns die af en aan vlogen boven het kanaal. De witte bovenvleugels contrasteerden mooi met het gitzwart van de kop, buik en ondervleugels. Vergeleken met het kanaal lagen de zoutpannen er opmerkelijk uitgestorven bij tijdens mijn eerste bezoek. Er stonden hier enkele Kleine Zilverreigers en ook wat steltlopers, voornamelijk Bontbekplevieren.

Omdat het na acht uur heet werd, keerde ik terug naar de tent, waar Gerie inmiddels voor een kop thee gezorgd had. De eerste ochtend was erg geslaagd en ik voelde me dan ook bijzonder voldaan.

De rest van de dag hebben we in gepaste rust achter grote glazen ijskoude orange en grapefruit juice doorgebracht. Overtrekkende Buizerden en Wespddieven zorgden nog voor wat afleiding.

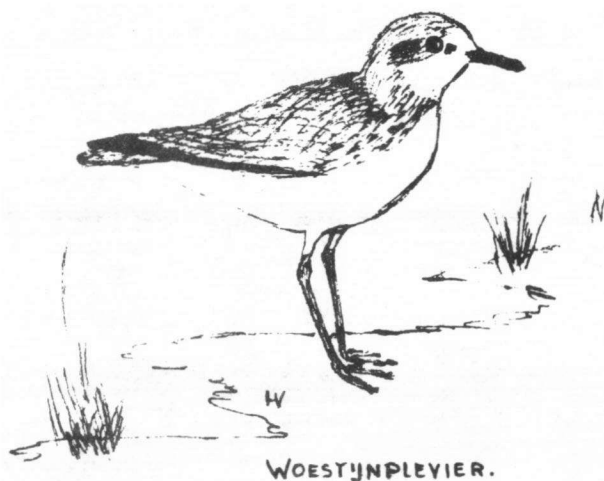
De volgende dagen begon ik de dag steeds met een bezoek aan het kanaal en de zoutpannen en een wandeling langs de kibbutzvelden. Het was af en toe een toer om de schuwe steltlopers te benaderen, die op de zoutvlaktes fourageerden.

Ik vond het een bijzonder leuke bezigheid om de groepen plevieren en strandlopers te observeren die over de modderbanken rondtrippelden. Een maal werd mijn aandacht plotseling getrokken door twee zandkleurige vogels die zich tussen een groepje Bontbekplevieren ophielden. Het bleek al spoedig

dat ik met twee "rare snuiters" te maken had. Een van de twee was duidelijk groter dan de Bontbekplevieren. De snavel was zwart en vrij fors, de poten in verhouding tot het lichaam erg lang.

Achter het oog bevond zich een donkere vlek. Het kon niet anders dan een Woestijnplevier zijn.

Deze soort broedt o.a. in oostelijk Turkije en is een regelmatige doortrekker in Israël. De andere vogel determineerde ik uiteindelijk als een Mongoolse Plevier.

WOESTIJNPLEVIER.

Dicht in de buurt van deze twee vogels fourageerde een groepje strandlopers, voornamelijk bestaande uit Kleine- en Krombekstrandlopers. Bij nadere beschouwing viel er echter één vogel op die een afwijkende tekening vertoonde. De kop was donker met een bijzonder duidelijke lichte wenkbrauwstreep. De snavel was vrij lang en licht omlaaggebogen. Over de rug liepen enkele opvallende "snipstrepen". Het was duidelijk dat ik te maken had met een Breedbekstrandloper. Ook de Terekruiter (dezelfde vogel?) vertoonde zich nog enkele malen. Andere interessante waarnemingen in de zoutpannen en langs het kanaal waren twee Temminck's Strandlopers, een groepje Lach-

sterns, enkele Moabmussen (erg plaatselijke vogels, die zich meestal in het riet ophouden), Sporenkieviten, een paar Ralreigers en twee doortrekkende Roodkeelpiepers, die het waarschijnlijk plezierig vonden om vlak voor me te landen.

De kibbutzvelden waren goed voor enkele Kleine Groene Bijeneters. Het waren erg fraaie vogels en veel kleiner dan de gewone Bijeneters, die zich ook in het gebied ophielden. Verder herbergde het struikgewas nog Rosse Waaiersaarten en erg veel Grauwe Bulbuuls. De Grauwe Bulbuul is enorm talrijk in Israël. Ze houden zich vaak op in de nabijheid van menselijke nederzettingen. Ik heb ze echter ook waargenomen in de bergen en in de woestijn, overal waar er wat struikgewas groeide. In tegenstelling tot de Grauwe Bulbuul in Noord-Afrika zijn de vogels in het Midden-Oosten in het bezit van schitterend gele onderstaartdekveren en een opvallende witte oogring om het oog, die extra opvalt omdat de kop zo donker is.

Van de zo spectaculaire gestuwde roofvogeltrek hebben we niet veel meer gemerkt, daarvoor was het al te laat in het seizoen. Eénmaal zweefde er echter toch plotseling hoog boven ons een groep van minstens 300 Buizerden (*Buteo b. vulpinus*) om vervolgens achter de bergen van Jordanië te verdwijnen. Verder kan ik nog een Dwergarend vermelden en de reeds eerder genoemde Wespddieven. Tot twee maal toe raasde er een Barbarijse Valk door het luchtruim op zoek naar wat eetbaars in de vorm van een lekker vogeltje. De Barbarijse Valk lijkt veel op de Slechtvalk. Hij is echter wat kleiner en heeft een opvallend roodbruine nek. Bovendien zijn beide soorten vrijwel totaal geografisch van elkaar gescheiden.

Boven zee achtervolgden enkele malen een paar Kleine Jagers de Wespddieven die er in groten getale rondvlogen.

Buiten de vogels heeft Eilat nog iets zeer speciaals te bieden. Zo'n zeven km. ten zuiden van de stad strekken zich namelijk koraalriffen langs de kust uit.

De koraalriffen van de Rode Zee behoren tot de mooiste ter wereld. Ik vond het een onvergetelijke belevenis om in deze stille, sprookjesachtige wereld als een soort Cousteau rond te spartelen. De prachtigste vissen zwommen onder en naast me tegen een achtergrond van fantastisch gevormde koraalformaties.

Een wadi tegenover de koraalriffen was goed voor een paartje

Woestijnvinken, enkele Witkoptapuiten en een paar Woestijnleeuwen. Ook zag ik hier de eerste Zwartstaart. De Zwartstaart is een egaal grijs vogeltje met een (hoe kan het ook anders) zwarte staart, die veelvuldig op roodstaartachtige wijze wordt gespreid. Het is een vogel van dorre woestijnen met een zeer spaarzame begroeiing.

Ons volgende doel werd gevormd door Jerusalem. Een Fiat 127 werd gehuurd om er te komen. De reis voerde ons via de Arava-vallei weer noordwaarts. Zo'n km of 40 ten noorden van Eilat bezochten we eerst de Pilaren van Salomo. Rode rotsen rezen hier enkele tientallen meters steil omhoog. Via een in de rotsen uitgehouwen trap bestegen we het sterk geërodeerde rotsmassief, waar in de oudheid koper werd gewonnen. Enkele Bleke Rotszwaluwen vlogen om ons heen. Ongetwijfeld vonden de vogels nestgelegenheid genoeg in de rotsen die vol gaten en spleten zaten. Vanaf een plateautje hadden we een fraai uitzicht over het omringende woestijngebied. Schermacacia's stonden hier en daar in het dorre landschap. In de verte ging het vlakke land over in sterk geplooid, kale bergen. De zeer zeldzame Oorgier (zes paren in Israël) bouwt in de acacia's van deze streek zijn nest.

Een eindje verderop toorde een doumpalm hoog boven de omringende acacia's uit. De doumpalm is de enige palm ter wereld die een vertakte stam heeft. Afrika is het thuisland van deze boom en in Zuid Israël wordt de noordgrens van het verspreidingsgebied bereikt. Bij Ein Hazeva sloegen we van de hoofdweg af en via een zandpad reden we een eindje de woestijn in. Ik wilde proberen om hier de Arabische Grasmus (*Sylvia Leucomelaena*) te vinden. De soort was bekend van Saoedi-Arabië, Jemen en andere landen aan de Rode Zee, maar het is pas sinds kort bekend dat deze soort ook in Israël, in de Arava-vallei broedt. De Arabische Grasmus wordt dan ook niet vermeld in Heinzel en Fitter. Deze grasmus lijkt veel op de Orpheusgrasmus. De geheel zwarte bovenstaart (dus zonder witte buitenste staartpennen) en de donkere iris onderscheiden hem echter van de Orpheusgrasmus. Bovendien is de staart zeer sterk afgerond en eindigen de trapsgewijs groeiende veren van de onderstaart in een witte punt.

Boven in het dichte acacia-struikgewas ontdekte ik plotseling een grasmusachtige vogel. Gelukkig liet de vogel zich goed zien, iets

waar grasmussen veelal geen behagen in scheppen. Het zweet brak me dan ook uit toen bleek dat ik inderdaad een Arabische Grasmus in beeld had. Ook een Macquiszanger liet zich nog mooi door mij bewonderen. Tevreden zochten we de hoofdweg weer op en vervolgden we onze weg naar Jerusalem.

Jerusalem is een grote stad en vol tegenstellingen. Vooral de oude ommuurde binnenstad ademt de sfeer van het oosten. Arabieren drijven hun ezeltjes door de nauwe schemerige boogstraatjes koop-

lieden zitten er langs de kant in, de hoop groente en fruit aan de man te brengen. Overal ruik je de geuren van geroosterd vlees, kruiden en zoetwaren.

Veel vogels hebben we overigens niet gezien in Jerusalem. Enkele groepjes Kleine Torenavalken vlogen boven de stadswallen. Verder zag ik enkele Vlaamse Gaaien, Koolmezen en Merels. Ook een Palestijnse Honingzuiger liet zich zien.

PALESTIJNSE -
HONINGZUIGER. ♂
W

Ik was toch wel blij toen we na een dag of drie de cultuur weer inruilden voor de natuur en richting Dode Zee vertrokken. Ons doel was Ein Gedi, een kleine nederzetting aan de westoever van de Dode Zee. De weg voerde ons door droog heuvelland, begroeid met kleine ronde struikjes.

Na enige tijd ontwaarden we in de heiige verte het blauwe water van de Dode Zee. We hadden een hele afdaling voor de boeg, want de Dode Zee ligt 400 meter onder de zeespiegel, en is hierdoor dan ook het diepste punt op onze aardbol. De weg slingerde zich op korte afstand van de oever zuidwaarts. We hadden een fraai zicht op de steile rotswand, die zich langs de hele lengte van de 100 km lange Dode Zee uitstrekt. De sterk geplooiden rotsen deden me denken aan foto's van de Grand Canyon in Noord-Amerika. Over het algemeen was het gebied kurkdroog, maar hier en daar waren de oevers van het meer dicht begroeid met riet en tamarisken, de oorspronkelijke vegetatie van de oases. Het verbaasde me eigenlijk dat er zo'n weelderige vegetatie kon ontstaan in dit barre land, maar waarschijnlijk komt er op sommige plaatsen zoet water aan de oppervlakte.

WORDT VERVOLGD